

СЕКЦІЯ 4 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:355.343.18

ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Балабін В.В., к. філол. н., професор,
професор кафедри військового перекладу та спеціальної мовної підготовки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті автор пропонує визначення об'єкта, предмета й завдань лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ), що здійснюється військовим перекладачем – головним суб'єктом ЛЗВ. Об'єктом ЛЗВ є заходи, завдання, процедури і процеси у воєнно-політичній, військово-технічній і військово-спеціальній сферах діяльності збройних сил, що потребують військово-професійного рівня філологічної міжкультурної білінгвальної компетенції виконавців. Предметом ЛЗВ є реалізація комунікативно-посередницької, воєнно-країнознавчої, військово-термінологічної, лінгвопедагогічної та лінгводослідницької функцій службової діяльності військового перекладача.

Ключові слова: перекладознавство, військовий переклад, теорія військового перекладу (ТВП), лінгвістичне забезпечення військ (ЛЗВ).

В статье автор предлагает определение объекта, предмета и задач лингвистического обеспечения войск (ЛОВ), которое осуществляется военным переводчиком – главным субъектом ЛОВ. Объектом ЛОВ являются мероприятия, задачи, процедуры и процессы в военно-политической, военно-технической и военно-специальной сферах деятельности вооруженных сил, требующих военно-профессионального уровня филологической межкультурной билингвальной компетенции исполнителей. Предметом ЛОВ является реализация коммуникативно-посреднической, военно-страноведческой, военно-терминологической, лингвопедагогической и лингвоисследовательской функций служебной деятельности военного переводчика.

Ключевые слова: переводоведение, военный перевод, теория военного перевода (ТВП), лингвистическое обеспечение войск (ЛОВ).

Balabin V.V. THE OBJECT, SUBJECT AND TASKS OF THE LINGUISTIC SUPPORT FOR FORCES

The author identifies the object, subject and main tasks of the linguistic support for forces (LSF). The LSF's object encompasses measures, tasks, procedures and processes in the military-political, military-technical and special military fields of the Armed Forces of Ukraine that require military-professional level of bilingual philological competence of performers. The LSF's subject incorporates military translator/interpreter's communicative-mediational, linguo-geographical, military-terminological, linguo-pedagogical and linguo-research missions, who operates as the LSF's main actor.

Key words: translation studies, military translation (MLT), theory of military translation, linguistic support for forces (LSF).

Постановка проблеми. Однією з основних категорій у складі теорії військового перекладу, яка є спеціальною теорією перекладознавства, слугує поняття *лінгвістичне забезпечення військ*, що вперше з'явилося на позначення головних завдань військового перекладача наприкінці 1990-х років минулого століття, проте залишається не дослідженим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці теорії військового перекладу присвячена незначна кількість науково-методичних праць минулого століття (Г.М. Стрелковський, Л.Л. Нелюбін, Р.К. Мін'яр-Белоручев, Л.К. Латишев, А.Ф. Ширяєв, В.М. Шевчук), а також сучасних наукових розвідок В.В. Балабіна,

П.А. Матюши, М.Б. Білана, С.Я. Янчука, Б.А. Дзіся, О.В. Юндіної, Л.М. Гончарук, О.Ю. Солодяк, О.М. Нікіфорової. Дослідники фрагментарно або побічно торкалися фундаментальних категорій військового перекладу, який зазнав значних змін порівняно з ХХ століттям. У зв'язку з цим виникла необхідність системно проаналізувати коло теоретичних і практичних питань, що їх охоплює наукова сфера теорії військового перекладу, розкрити зміст і запропонувати визначення основних одиниць її поняттєво-категоріального апарата.

Постановка завдання. Метою статті є визначення понять «об'єкт», «предмет» і «завдання» *лінгвістичного забезпечення військ*, які вважаються основоположними для *теорії військового перекладу*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція лінгвістичного забезпечення військ (далі – ЛЗВ), що мала на меті гармонійно інтегрувати зусилля різних суб'єктів системи мовного забезпечення Збройних Сил України, закріпити в теорії військового перекладу (далі – ТВП) нові функції службової діяльності військового перекладача, розширити об'єкт ТВП (що традиційно обмежувався рамками суто трансляційно-інтерпретативної діяльності військового перекладача), включивши до нього галузь ЛЗВ, представлена автором у 2004 році на I-й Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України», яка вже у своїй назві відбивала нерозривний зв'язок ЛЗВ і ТВП [1, с. 4].

Обговорення концепції ЛЗВ вийшло за межі наукового кола перекладознавців і продовжилось в професійному середовищі військових науковців на сторінках головного науково-теоретичного журналу Міністерства оборони України «Наука і оборона». «Універсальною й об'єднуючою науковою категорією має стати концепція лінгвістичного забезпечення діяльності військ (сил). ... Йдеться не про прагнення автора ввести нове поняття у воєнну науку, а про об'єктивну необхідність фундаментально систематизувати (обґрунтувати, упорядкувати, кодифікувати і т. ін.) зусилля різних суб'єктів системи лінгвістичного забезпечення, збалансувати систему та її елементи, узгодити різнобічні дії внутрішніх та зовнішніх сил, з'ясувати характер та напрями впливу екстралінгвістичних (немовних) чинників» [2, с. 46].

Варто зазначити, що термін або поняття ЛЗВ (так само, як й інші терміни військового перекладу) зовсім не згадується у світових перекладознавчих наукових працях і реферативних джерелах [3; 4]. Військовослужбовці країн НАТО використовують схожий термін «лінгвістичне забезпечення військових операцій» (linguistic support for operations) [5], який за своїм семантичним наповненням і дефініцією є значно вужчим.

Запропонуємо визначення понять «об'єкт», «предмет» і «завдання» ЛЗВ, які є основоположними не тільки для наукової концепції ЛЗВ, а й для ТВП.

Нагадаємо, що в гносеологічному значенні об'єктом прийнято називати «те, на що спрямована реальна і пізнавальна активність суб'єкта» [6]. В онтологічному трактуванні об'єкт є «виділеним, відносно відособленим

фрагментом реальності, що самостійно організує і підтримує себе за допомогою іманентних механізмів відтворення або конструюється в ході пізнавальної діяльності суб'єктом, який його пізнає» [7]. Об'єкт не завжди ототожнюється з об'єктивною реальністю, оскільки та частина реальності, яка не вступила у відносини із суб'єктом, не є об'єктом, а також тому, що об'єктами можуть бути й стани свідомості особи-дослідника, інші люди, їхня свідомість, а також предмети культури, тексти, властиві їм сенси. «Існують різні типи об'єктів і відповідно різні типи суб'єктно-об'єктних стосунків. Насправді, об'єктом може стати все, що існує» [6]. Один і той самий об'єкт може становити інтерес для різних видів дослідження.

Під час визначення об'єкта ЛЗВ використаємо такі загальнонаукові та методологічні підходи. По-перше, *об'єкт завжди є частиною більш складного об'єкта*. Об'єкт «лінгвістичне забезпечення військ» є частиною складного об'єкта «війська», який уживається у значенні «війська = Збройні Сили України», тобто Міністерство оборони, Генеральний штаб, види збройних сил, з'єднання, військові частини, підрозділи, навчальні заклади й установи [8]. У свою чергу, складний об'єкт «війська» є частиною надскладного об'єкта «національна безпека країни».

По-друге, *об'єкт має бути взаємопов'язаним з іншими об'єктами, утворюючи об'єктні відносини*, оскільки «кожен конкретний об'єкт обов'язково знаходиться у різних типах відносин (просторових, тимчасових, причинно-наслідкових тощо) до інших об'єктів» [9]. Об'єкт ЛЗВ безпосередньо пов'язаний ще з одним складним об'єктом – «забезпечення військ» надскладного об'єкта «національна безпека країни». Під забезпеченням військ у воєнній науці прийнято розуміти комплекс заходів, спрямованих на підтримку високої бойової готовності військ (сил), збереження їхньої боєздатності, створення сприятливих умов для організованого й своєчасного вступу в бій, успішного виконання поставлених завдань, а також на недопущення або запобігання раптовому нападу супротивника, зниження ефективності його ударів. Виділяють три основні види забезпечення: оперативне (бойове), спеціально-технічне й тилове [10]. Отже, об'єкт ЛЗВ як окремих вид спеціального забезпечення утворює об'єктні відносини зі складними об'єктами «війська» та «забезпечення військ» надскладного об'єкта «національна безпека країни» (рис. 1).

По-третє, *об'єкт завжди виникає тільки за наявності суб'єктно-об'єктних відносин*, тобто для виокремлення об'єкта необхідна наявність активного суб'єкта, який своєю діяльністю взаємодіє з об'єктом. Таким активним суб'єктом для об'єкта ЛЗВ завжди є *військовий перекладач* [11, с. 92].

По-четверте, *об'єкт має бути достатньо великим для виокремлення в ньому інших об'єктів і/або предметів дослідження*. Об'єкт ЛЗВ дає змогу виділити як самостійні похідні об'єкти «лінгвістичне забезпечення бойових дій (операцій)», «лінгвістичне забезпечення заходів міжнародного військового співробітництва», а також визначити основні складники ЛЗВ як окремі об'єкти й/або предмети дослідження.

По-п'яте, *онтологічною основою для виділення об'єкта прийнято вважати наявність проблемної ситуації в тих або інших явищах реальності*. Нагадаємо, що детальний аналіз проблемної ситуації у сфері ЛЗВ проведено автором у фаховому науковому виданні Міністерства оборони України «Наука і оборона» у 2007 році [2], а перші аргументи на користь створення наукової концепції ЛЗВ як важливого складника підготовки Збройних Сил України й необхідної передумови ефективної реалізації завдань у галузі міжнародного військового співробітництва представлені науковій громадськості у 2004 році [1].

Сформулюємо визначення об'єкта ЛЗВ. *Об'єктом ЛЗВ є заходи, завдання, процедури і процеси у воєнно-політичній, військово-технічній і військово-спеціальній сферах діяльності збройних сил, що потребують військово-професійного рівня філологічної міжкультурної білінгвальної компетенції виконавців*.

На відміну від об'єкта, *предмет* насамперед являє собою «певну цілісність, що виділена зі світу об'єктів у процесі людської діяльності й пізнання» [12, с. 329]. Залежно від матеріальної або ідеальної природи об'єкта, предмет може бути матеріальним або ідеальним.

По-друге, *предмет завжди конкретизує об'єкт*. «Основна відмінність предмета від об'єкта полягає в тому, що в предмет входять лише головні, найбільш суттєві (з погляду дослідження) властивості й ознаки» [12, с. 330].

По-третє, *в науці саме проблемна ситуація створює предмет дослідження*, а локалізація проблемної ситуації в тих або інших явищах соціальної реальності є онто-

логічною основою для виділення об'єкта [13]. Оскільки об'єкт може мати декілька предметів, «синтез різних предметів з метою побудови єдиної теорії об'єкта вимагає системного підходу й нерідко призводить до створення нової наукової дисципліни» [12, с. 329].

Визначимо поняття «*предмет ЛЗВ*», використовуючи метод звуження семантичного поля поняття «*об'єкт ЛЗВ*» з урахуванням функціональної діяльності головного «*суб'єкта ЛЗВ*» – військового перекладача. *Предметом ЛЗВ є реалізація комунікативно-посередницької, воєнно-країнознавчої, військово-термінологічної, лінгвопедагогічної та лінгводослідницької функцій службової діяльності військового перекладача*.

Отже, ми запропонували визначення поняття «*предмет ЛЗВ*», що є частиною поняття вищого рангу «*об'єкт ЛЗВ*», яке, у свою чергу, входить до семантичного поля складних об'єктів «*війська*» та «*забезпечення військ*» надскладного об'єкта «*національна безпека країни*».

Варто пам'ятати про необхідність розрізняти близькі, але не тотожні поняття: «*предмет* як частина реального або абстрактного об'єкта», «*предмет* наукового дослідження», «*предмет* навчальної дисципліни». Оскільки поняття «*ЛЗВ*» використовують і для наукових досліджень, і в навчально-методичних цілях, надаємо визначення суміжних понять.

Рис. 1. «Об'єкт ЛЗВ» у структурі надскладного об'єкта «національна безпека країни»

Предметом ЛЗВ як напряму наукового дослідження є побудова теоретичних моделей для більш глибокого комплексного розуміння сутності та специфіки ЛЗВ, характеру взаємозв'язків між елементами, ролі основного суб'єкта ЛЗВ, з метою підвищення якості виконання завдань у воєнно-політичній, військово-технічній, військово-спеціальній сферах діяльності Збройних Сил України.

Предметом ЛЗВ як навчальної дисципліни є розкриття змісту навчальних питань наукової й практичної проблематики ЛЗВ [14].

Основними завданнями системи ЛЗВ є такі:

– перекладацьке супроводження як основа міжкультурної комунікативно-посередницької діяльності під час виконання заходів міжнародного військового співробітництва Збройних Сил України, багатомовна підтримка підрозділів і військових засобів масової інформації в ході міжнародних військових навчань і миротворчих операцій;

– здійснення воєнно-країнознавчої інформаційно-аналітичної діяльності України в медійному просторі України та за її межами в інтересах Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України й інших формувань сфери національної безпеки і оборони;

– забезпечення військово-термінологічної нормативно-кодифікуючої діяльності структурних підрозділів в інтересах Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, проведення військово-лексикографічної роботи з метою подальшого міжнародного стандартизування й гармонізування української військової термінології;

– забезпечення дидактично-діагностичної діяльності в Збройних Силах України, пов'язаної з якісною підготовкою військових перекладачів, а також із формуванням та оцінюванням іншомовної компетенції українських військовослужбовців за визначеними стандартизованими мовними рівнями;

– здійснення лінгводослідницької науково-пошукової діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Методом розширеної вторинної семасіологічної номінації наявного поняття «*лінгвістичне забезпечення*», що використовується в теорії машинного перекладу, для ТВП запропоновано термін-поняття «*лінгвістичне забезпечення військ (ЛЗВ)*». Категорійний апарат воєнної науки також доповнено новим видом спеціального забезпечення – «*лінгві-*

стичним забезпеченням військ (ЛЗВ)», що знаходиться в структурі складних об'єктів «*війська*» й «*забезпечення військ*» надскладного об'єкта «*національна безпека*». *Об'єктом ЛЗВ* є заходи, завдання, процедури та процеси у воєнно-політичній, військово-технічній і військово-спеціальній сферах діяльності збройних сил, що потребують військово-професійного рівня філологічної міжкультурної білінгвальної компетенції виконавців. *Предметом ЛЗВ* є реалізація комунікативно-посередницької, воєнно-країнознавчої, військово-термінологічної, лінгвопедагогічної та лінгводослідницької функцій службової діяльності військового перекладача, який є головним *суб'єктом ЛЗВ*.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Програма І Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та лінгвістичного забезпечення діяльності Збройних Силах України». Київ: Логос, 2004. 12 с.
2. Балабін В.В. Проблеми мовної підготовки в Збройних Силах України. Наука і оборона. Київ, 2007. № 2. С. 42–46.
3. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Mona Baker and Gabriela Saldanha (eds.). Taylor & Francis Group, 2011. 2nd ed. xxii + 674 pp.
4. The Oxford handbook of translation studies / Malmkjær, Kirsten, and Kevin Windle (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2011. xvii + 607 p.
5. ALingP-1. Linguistic Support for Operations. NATO Standardization Office, 18 September 2011. 52 p.
6. Лекторский В.А. Объект. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН. Москва: Мысль, 2010. Т. 3. С. 136.
7. Словарь философских терминов / научн. ред. проф. В.Г. Кузнецова. Москва: ИНФРА-М, 2007. С. 385.
8. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 №1934-XII, зі змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/1934-12>.
9. Старовойтов В.В. Объектные отношения. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН. Москва: Мысль, 2010. Т. 3. С. 137.
10. Плехов А.М., Шапкин С.Г. Словарь военных терминов. Москва: Воениздат, 1988. URL: http://military_terms.academic.ru.
11. Балабін В.В. Суб'єктно-об'єктно-предметні відносини у сфері лінгвістичного забезпечення військ. Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє: тези доповідей Х Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. В.В. Балабіна. Київ, 2014. С. 92–93.
12. Старостин Б.А. Предмет. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН. Москва: Мысль, 2010. Т. 3. С. 329–330.
13. Ядов В.А. Объект и предмет социологического исследования. Социологический словарь / отв. ред. Г.В. Осипов, Л.Н. Москвичев. Москва, 2014. С. 307.
14. Балабін В.В. Актуальні проблеми лінгвістичного забезпечення військ: курс лекцій. Київ, 2014. С. 7.